

Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi*

Binnaz Kıran Esen**

ÖZET

Bu araştırmada akran baskısı düzeyi ve cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin risk alma davranışı ve okul başarısı arasındaki farklar incelenmiştir. Bu çalışma 2001-2002 öğretim yılında lise II. Sınıfa devam eden 718 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Kıran (2002) tarafından akran baskısını belirlemek için Akran Baskısı Ölçeği ve risk alma davranışını belirlemek için Ergenlerde Risk Alma Ölçeği geliştirilmiştir. Okul başarısına ait bilgiler birinci dönem karne notlarından saptanmıştır. Akran baskısı, risk alma ve başarı arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı, puanlar arasındaki farklar çift yönlü varyans analizi ve ortalamalar arası farklar ise Tukey HSD testiyle hesaplanmıştır. Araştırmanın sonuçları, Akran baskısı ile risk alma davranışı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ve risk alma davranışının akran baskısı düzeyi ve cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Aynı zamanda araştırmanın sonuçları, akran baskısı ile okul başarısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu ve okul başarısının akran baskısı düzeyine göre farklılaştığını ancak cinsiyetin bu değişimde etkili olmadığını göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELELER: Akran baskısı, risk alma davranışı, okul başarısı, ergenlik

SUMMARY

In this research the difference between the students' risk-taking behaviour and achievement according to

their peer pressure levels and gender is examined. This study is administered in 2001-2002 academic year on 718 students in their 4th term in high school. Peer Pressure Scale and Risk-Taking

Behaviour Scale in Adolescents both of which were developed by Kıran (2002) In addition, achievement information are determined by the first semester grades of students. The relationships between "peer pressure", "risk-taking behaviour and achievement" are examined by calculating the correlation coefficient (r) and the changes in risk-taking behaviour and achievement in respect of peer pressure levels and gender is analysed by two way variance of analysis (F test). The observed differences are controlled by Tukey HSD- test. The facts that, there is a significant relationship existing between peer pressure and risk-taking behaviour, and that, there is a significant difference between both peer pressure levels and gender. In addition, there is a significant relationship existing between peer pressure and achievement, however both peer pressure levels and gender together does not bring about a significant difference on adolescents'achievement.

KEY WORDS: Peer pressure, risk-taking behaviour, achievement, adolescent.

GİRİŞ

Bir çok bilim dalı 1900'lerin başından beri ergenliği açıklamaya çalışmaktadır. Psikolojik açıdan ergenlik, kişinin davranışlarında ve bilişsel yeteneklerinde

(*) Bu çalışma G. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak danışmanlığında yürütülen doktora tezinden alınmıştır.
(**) Öğr. Gör. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

meydana gelen değişiklikler dönemi olarak tanımlanmaktadır (Santrock, 1997; Papalia, Olds ve Feldman, 1998).

Birey, çocukluktan ergenliğe geçişte yavaşça kendi anne-babasından bağımsızlaşmaya başlar. Onun kendi akranlarıyla geçirdiği zamanın süresi artar. Bu dönemde akran grupları etki, destek ve eylemlerin bir kaynağı olarak görülür (Dacey ve Travers, 1996). Bir akran grubu, benzer yaşta, açık biçimde yakın arkadaşlar ve aynı eylemleri paylaşan küçük gruplardır (Kirchler ve ark., 1993). Brown ve ark. (1990), ergenlerin, anne-babaları veya diğer yetişkinlerle geçirdikleri zamanın yaklaşık iki katını akranları ile geçirdiklerini belirtmektedir.

Akran grupları, ergenlere anne - babadan bağımsızlığı, kendini değerli ve güvende hissetmeyi, akranlarının onu onaylamasını ve kabulünü sunar (Cook ve Dayley, 2001). Ergenler için akranlar tarafından kabul edilme, beğenilme ve onlara uyum sağlama çok önemlidir. Bu nedenle bazen ergenler sırf arkadaşlarına uyum amacıyla istenmeyen davranışlar gösterebilirler.

Özellikle duygusal problemleri olan ergenlere, anne-babalarının sunduğu destek azalmakta, arkadaşlarının desteği ise artmaktadır (Helsen ve ark., 2000). Arkadaş desteğinin artışı ile genç akran grubunun kontrolüne girebilir. Akran grubunun kontrolüne girme beraberinde akran baskısını da getirmektedir.

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını, kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamaktadırlar. Santor, Messervey ve Kusumakar (2000) ise, bireyin dahil olduğu yaş gruplarının bireye bir şeyi yapmak için

ısrar etmesi ve cesaretlendirmesi olarak tanımlamaktadırlar. Akran baskısı, ergenler tarafından doğrudan yaşanabileceği gibi dolaylı olarak da yaşanabilir. Ergenler, akranlarının gerçekte yaptıklarından çok ne yapmayı düşündüklerinden daha fazla etkilenebilir (Fischhoff ve ark., 1999).

Akran baskısıyla ilgili olduğu düşünülen risk alma davranışları, genel olarak; sağlığı tehlikeye atan ve hayati tehlike yaratan, yani hastalık veya ölümlle sonuçlanma ihtimali yüksek davranışlar olarak belirtilmektedir (Alexander ve ark, 1990; Gonzalez ve ark., 1994; Smith, 2001). Riskli davranışların psikososyal sonuçlarının, biyomedikal sonuçları kadar zarar verici olduğu ileri sürülmektedir.

Risk almak veya tehlikeye atılmak, riskli kişilerin psikolojik yapısı ve değerleriyle ilişkili olduğu kadar, yaş faktörüyle de ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Vander-Zanden, 1997). Özellikle ergenlik yılları risk alma potansiyeli yüksek olan yıllardır. Ergenlik, gencin gelişimi için olumlu fırsatlar sağlayan bir dönem olmasına rağmen, gencin riskli davranışlara katılmasıyla önemli tehlikelerle karşı karşıya gelebileceği bir dönemdir. Bu da genellikle içinde bulunulan sosyal çevre ve arkadaş gruplarıyla ilgilidir. Araştırmaların sonuçları, risk-alma davranışında akran baskısının etkili olduğunu göstermektedir (May ve ark., 1999; Santor ve ark.,2000). Ancak, akran gruplarında, ergenlerin riskli davranışlara katılmalarında doğrudan sözel baskı yaygın kullanılmamaktadır (Foreman, 2001).

Akran baskısı ile ilişkili olduğu düşünülen bir diğer değişken olan okul başarısında akran grupları, çok önemli bir etkiye sahiptir (Ryan, 2000). Ergenlik döneminde yoğunluk kazanan duygusal nedenler ve olumsuz akran ilişkileri bu dönemdeki başarısızlığın nedenlerindedir. Fidan (1996), başarı konusunda

okulda çok güçlü güdülenme kaynaklarından biri olarak akran grubu normlarını görmektedir. Ryan (2000)'da, akademik başarıyla ilgili olarak akran grupları ve yakın arkadaşlar arasında benzerlik olduğunu belirtmektedir. Mounts ve Steinberg (1995), ergenlerin sınıf geçme not ortalamasının en iyi belirleyicisinin, ergenlerin arkadaşlarının not ortalaması olduğunu bulmuştur. Bu görüşleri destekleyen Perry (2000), ergenlikte akranların olumsuzdan ziyade olumlu etkisinin olabileceğini de belirtmektedir. Okul başarısı üzerinde akran gruplarının olumsuz etkisi ise ailede ilgi eksikliği ve doyurucu olmayan bir ilişki söz konusu olduğu zaman daha da artmaktadır (Kasatura, 1998).

Psikolojik danışma ve rehberlik, ergenlerin yaşadığı sorunların çözümüne yardımcı olan çalışmaları kapsamaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi özellikle ergenlik döneminde yaşanan akran baskısı ve bu baskı sonucu risk alma davranışına katılmada artış, okul başarısında ise düşmeler görülebilmektedir. Bu araştırma ile elde edilen bulguların özellikle okullarda sürdürülen psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarında, ergenlerin sorunlarına farklı bir bakış açısı getirmesi beklenmektedir.

Yukarıda tartışılan görüşler ışığında, bu çalışmada ergenlerin yaşadığı akran baskısı ve cinsiyetlerine göre, risk alma davranışı ve okul başarısının farklı olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul il sınırları içinde Lise II. Sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise 2001-2002 öğretim yılında beş farklı ilçedeki 10 genel lisenin II. Sınıfına devam eden 718 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Kıran (2002) tarafından ergenlerin akran baskısı düzeyini belirlemek için Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) ve risk alma davranışlarını belirlemek için de Ergenlerde Risk Alma Ölçeği (ERAÖ) geliştirilmiştir. Aşağıda bu ölçekler tanıtılmıştır.

1. Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ)

Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ), ergenlik döneminde bulunan gençlerin yaşadıkları akran baskısını ölçmeyi amaçlayan beş dereceli likert tipi bir ölçektir. ABÖ'nün iki alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için (34 Madde) .90, Direkt Akran Baskısı Alt ölçeği için (19 Madde) .89, Dolaylı Akran Baskısı Alt ölçeği için (15 Madde) .82'dir. Ayrıca test- tekrar test güvenilirlik katsayısı ölçeğin tamamı için .82, Direkt Akran Baskısı Alt ölçeği için .74, Dolaylı Akran Baskısı Alt ölçeği için .79 bulunmuştur. ABÖ'nün yapı geçerliğini saptamak amacıyla yapılan faktör analizi için Temel Bileşenler Analizi ve Varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen iki faktörün açıkladıkları toplam varyans %40, 527'dir. Ölçekten tek bir puan elde edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34, en yüksek puan ise 170'dir. Puanların yüksek olması akran baskısının yüksek, düşük olması ise akran baskısının düşük olduğunu göstermektedir.

2. Ergenlerde Risk Alma Ölçeği (ERAÖ)

Ergenlerin risk alma davranışlarını ölçmek amacıyla, Gullone ve arkadaşlarının (2000) geliştirmiş oldukları "The Adolescent Risk-Taking Questionnaire" ölçeğinden yararlanılarak Kıran (2002) tarafından geliştirilen Ergenlerde Risk Alma Ölçeği kullanılmıştır. ERAÖ beş dereceli likert tipi bir ölçektir. ERAÖ'nün

üç alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçeğin güvenirliği için iç tutarlık (Cronbach Alpha) katsayıları sırasıyla; ölçeğin tümü için (26 Madde), .88, Toplumsal konumla ilgili risk alma (15 Madde), .84, Trafikle ilgili risk alma (6 madde), .74 ve Madde kullanımı ile ilgili risk alma (5 madde) .62'dir. Ölçeğin tamamı için test- tekrar test güvenirlik katsayısı .85, Toplumsal konumla ilgili risk alma .76, Trafikle ilgili risk alma .67 ve Madde kullanımı ile ilgili risk alma .64'dir. Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak amacıyla yapılan faktör analizinde Varimax Dönüşümlü Temel Bileşenler Analizi kullanılmıştır. Ölçeği oluşturan üç faktör toplam varyansın % 40,13' ünü açıklamaktadır. ERAÖ'nün geçerliğine ilişkin ikinci analizde benzer ölçekler geçerliğine bakılmıştır. Bunun için Bayar(1999) tarafından geliştirilen Risk Alma Ölçeği ve ERAÖ'dan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Ölçekten tek bir puan elde edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 26, en yüksek puan ise 130'dur. Yüksek puan risk alma davranışının yüksek, düşük puan ise risk alma davranışının düşük olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin, ABÖ ve ERAÖ'den aldıkları puanlar ve okul başarı puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin, akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre risk alma ve başarı puanlarının farklı olup olmadığını anlamak için çift yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Sonucun anlamlı çıktığı durumlarda farkın kaynağını anlamak için Tukey HSD testi kullanılmıştır. Araştırmada hata payı 0.05 kabul edilmiştir. Ancak 0.01 düzeyinde anlamlı olanlar da aşağıda belirtilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

1. Öğrencilerin, Akran Baskısı İle Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişki:

Ergenlerin, Akran Baskısı Ölçeği ve Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile her iki ölçekten aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin Akran Baskısı ve Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri

Puanlar	n	$\bar{X}$	S	r	p
Akran Baskısı	718	50,51	13,04	.73	.00
Risk Alma Davranışı	718	43,02	13,62		

P<.01

Tablo 1'de görüldüğü gibi, öğrencilerin, Akran Baskısı ve Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında hesaplanan korelasyon katsayısı .73'dür. Bu korelasyon katsayısı 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($r=.73$, $p<.01$). Bu bulgu öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile risk alma davranışları arasında anlamlı ve yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

2. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine Ve Cinsiyetlerine Göre Risk Alma Davranışı Arasındaki Fark:

Ergenlerin akran baskısı düzeyine ve cinsiyetlerine göre Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalama ve standart sapma ve n değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyine ve Cinsiyetlerine Göre Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Akran Baskısı Düzeyi	Cinsiyet	Risk Alma Puanı		
		n	$\bar{X}$	s
Düşük	Kız	131	32,49	5,24
	Erkek	97	34,53	11,46
Orta	Kız	142	40,59	6,83
	Erkek	170	43,10	8,00
Yüksek	Kız	38	49,21	12,04
	Erkek	140	59,45	15,30

Öğrencilerin akran baskısı düzeyine ve cinsiyete göre Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyine ve Cinsiyetlerine Göre Ergenlerde Risk Alma Ölçeği'nden Aldıkları Puanlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K. O.	F	P
Grup içi	1390788,94	6	231798,15	2307,15	.00
Akran B. D.	33899,54	2	16949,77	168,70	.00
Cinsiyet	3399,01	1	3399,01	33,83	.00
Akran B. D. X Cinsiyet	1541,10	2	770,55	7,67	.00
Hata	71534,05	12	100,46		
Toplam	1462323,00	18			

P < .01

Tablo 3'de görüldüğü gibi, öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre risk alma puanları üzerinde yapılan çift yönlü varyans analizi sonucunda öğrencilerin risk alma puan ortalamalarının akran baskısı düzeyleri ($F_{(2;18)}=168.70, p<.001$) ve cinsiyetlerine ($F_{(1;18)}=33,83, p<.001$) göre anlamlı olarak farklı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda akran baskısı düzeyi ile cinsiyet etkileşiminde de öğrencilerin, risk alma puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. ($F_{(2;18)}= 7.67, p<.01$). Bu anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde akran baskısı düzeyi düşük olan kızlar ile akran baskısı düzeyi orta olan kızların risk alma puan ortalamaları ve akran baskısı düzeyi düşük kızlar ile yüksek olan kızların risk alma puan ortalamaları arasında akran baskısı düzeyi düşük olan kızlar lehine anlamlı düzeyde fark olduğu görülmektedir ($p < .05$). Akran baskısı düzeyi orta olan kızlar ile akran baskısı düzeyi yüksek olan kızların risk alma puan ortalamaları karşılaştırıldığında; akran baskısı düzeyi orta olan kızlar lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir ($p < .05$). Aynı durum erkekler için de geçerlidir. Yani akran baskısı düzeyi düşük erkekler ile orta düzeyde olan erkekler; akran baskısı düzeyi düşük erkekler ile yüksek düzeyde olan erkekler ve akran baskısı düzeyi orta erkekler ile yüksek düzeyde olan erkekler arasındaki farklarda .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular, erkeklerin de akran baskısı düzeyi arttıkça risk alma davranışlarının arttığını göstermektedir. Ayrıca, risk alma davranışları, akran baskısı düzeyleri ve cinsiyete göre karşılaştırıldığında, akran baskısı düzeyi düşük olan kızlar ve erkeklerin risk alma puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Aynı zamanda, akran baskısı düzeyi orta olan kızlar ve erkeklerin de risk alma puan ortalamaları

Tablo 4. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyine ve Cinsiyetlerine Göre Risk Alma Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar		Kız			Erkek		
		A.B Düşük ($\bar{x}=32,49$)	A.B Orta ($\bar{x}=40,59$)	A.B Yüksek ($\bar{x}=49,21$)	A. B. Düşük ($\bar{x} = 34,53$)	B. Orta ($\bar{x} = 43,10$)	A.B Yüksek ($\bar{x} =59,45$)
K ı z	A.B Düşük ($\bar{x}=32,49$)	0	8,1*	16,72*	2,04	10,61*	26,96*
	A.B Orta ($\bar{x}=40,59$)	8,1*	0	8,62*	6,06*	2,51	18,86*
	A.B Yüksek ($\bar{x}=49,21$)	16,72*	8,61*	0	14,68*	6,11*	10,24*
E r k e k	A. B. Düşük ($\bar{x} = 34,53$)	2,4	6,06*	14,68*	0	8,57*	24,92
	B. Orta ($\bar{x} = 43,10$)	10,61*	2,51	6,11*	8,57*	0	16,35*
	A.B Yüksek ($\bar{x} =59,45$)	26,96*	18,86*	10,24*	24,92*	16,35*	0

Farkın Anlamlılık Limiti= 4,18 *P<0.05

arasındaki farkın da anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. Akran baskısı düzeyi yüksek olan kız ve erkeklerin risk alma puan ortalamaları arasındaki farkın ise kızlar lehine anlamlı düzeye ulaştığı görülmektedir ($p > .05$).

3. Öğrencilerin Akran Baskısı İle Okul Başarısı Arasındaki İlişki:

Ergenlerin, Akran Baskısı Ölçeği'nden aldıkları puanların ve okul başarı puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile puanlar arasındaki korelasyon katsayısı Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin Akran Baskısı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların ve Başarı Puanlarının Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri

Puanlar	n	$\bar{X}$	S	r	p
Akran Baskısı	718	50,51	13,04	-.47	.00
Okul Başarısı	718	2,82	,76		

P<.01

Tablo 5'de görüldüğü gibi, öğrencilerin, Akran Baskısı Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile başarı puanları arasında hesaplanan korelasyon katsayısı $-.47$ 'dir. Bu korelasyon katsayısının 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.01$). Bu değer öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile okul başarıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerin yaşadığı akran baskısı arttıkça okul başarıları düşmektedir.

4. Öğrencilerin, Akran Baskısı Düzeylerine Ve Cinsiyetlerine Göre Okul Başarısı Arasındaki Fark:

Öğrencilerin akran baskısı düzeyine ve cinsiyetlerine göre okul başarı puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapmaları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 7'de ise öğrencilerin akran baskısı düzeyine ve cinsiyete göre okul başarı puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan çift yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyine ve Cinsiyetlerine Göre Okul Başarı Puanları Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Akran Baskısı Düzeyi	Cinsiyet	Başarı Puanları		
		n	$\bar{X}$	s
Düşük	Kız	131	3,32	.68
	Erkek	97	3,24	.65
Orta	Kız	142	2,81	.71
	Erkek	170	2,72	.69
Yüksek	Kız	38	2,41	.57
	Erkek	140	2,29	.56

Tablo 7. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeyine ve Cinsiyetlerine Göre Okul Başarı Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	K.T.	Sd	K. O.	F	p
Grup içi	5811,47	6	968,57	2203,06	.00
Akran B. D.	73,65	2	36,82	83,76	.00
Cinsiyet	1,22	1	1,22	2,78	.10
Akran B. D. X Cinsiyet	3,674E-02	2	1,837E-02	.04	.96
Hata	313,031	12	.44		
Toplam	6124,50	18			

$P < .05$

Tablo 7’de görüldüğü gibi, öğrencilerin akran baskısı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre okul başarı puanları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda akran baskısı düzeyleri farklı gruplar arasında başarı puanları bakımından ($F_{(2;18)} = 83,76$, $p < 0.01$) anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Fakat farklı cinsiyet grupları arasında ($F_{(1;18)} = 2,78$) ve akran baskısı düzeyi ile cinsiyet etkileşiminde (ortak etkide) başarı puanları bakımından ($F_{(2;18)} = 2,78$) anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır.

Akran baskısı düzeyi farklı grupların başarı puan ortalamaları arasında varyans analizi sonucunda görülen anlamlı farklılığın kaynağını bulmak amacıyla Tukey HSD testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Akran Baskısı Düzeylerine Göre Okul Başarı Puan Ortalamaları ve Tukey HSD Testi Sonuçları

Gruplar	A.B Düşük ($\bar{x}=3,29$)	A.B Orta ($\bar{x}=2,77$)	A.B Yüksek ($\bar{x}=2,31$)
A.B Düşük ($\bar{x}=3,29$)	0	0,52*	0,98*
A.B Orta ($\bar{x}=2,77$)	0,52*	0	0,46*
A.B Yüksek ($\bar{x}=2,31$)	0,98*	0,46*	0

Farkın Anlamlılık Limiti= 0,09 * $P < 0.05$

Tablo 8 incelendiğinde, akran baskısı düzeyi düşük ve orta düzeyde olanların başarı puan ortalamaları karşılaştırıldığında ve akran baskısı düzeyi düşük öğrencilerle yüksek düzeyde olanların başarı puan ortalamaları karşılaştırıldığında; bu farkın akran baskısı düzeyi düşük öğrenciler lehine anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Akran baskısı düzeyi orta ve akran baskısı düzeyi yüksek öğrencilerin başarı puan ortalamaları karşılaştırıldığında da akran baskısı düzeyi orta olanlar lehine anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < .05$). Bu bulgular, ergenlerin akran baskısı düzeyi artıca okul başarılarının düştüğünü göstermektedir.

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın sonuçları, ergenlerde akran baskısı ile risk alma davranışı arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar, ilgili literatürde daha önce yapılmış olan araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir

(Gonzalez ve ark., 1994; Fiscoof ve ark., 1999; May ve ark., 1999; Santor ve ark., 2000; Foreman, 2001). Önceki araştırmaların bazılarının akran baskısı veya risk alma davranışını, bazı demografik değişkenler, kişilik özellikleri veya aile ilişkileriyle birlikte ele alıp inceledikleri görülmektedir. Bu araştırmalar genellikle tek tek ele alındığında ergenlikte akran baskısı ve risk alma davranışının yüksek derecede yaşandığını ve anne- babanın olumlu tutumu karşısında azaltılabileceğini göstermektedir (Giordano ve Cernkovich, 1993; Bayar, 1999; Pettit ve Ark., 1999; Gullone ve Ark., 2000; Helsen ve Ark., 2000; Sim, 2000). Ayrıca bu araştırmada, akran baskısı düzeyi yüksek kız ve erkeklerin, akran baskısı düzeyi düşük ve orta olanlara göre risk alma davranışına daha fazla katıldıkları bulunmuştur. Akran baskısı düzeyi düşük ve orta olan kız ve erkekler arasında risk alma davranışlarına katılmada bir farklılık yokken, akran baskısı düzeyi yüksek kız ve erkekler karşılaştırıldığında erkeklerin kızlara göre riskli davranışlara daha fazla katıldıkları sonucuna varılmıştır. Bu konuda daha önce yapılan araştırmaların sonuçları, riskli davranışlara katılmada erkeklerin kızlardan daha fazla akran baskısı yaşadıklarını göstermektedir (Pearl, Bryan ve Herzong, 1990; Bayar, 1999; Gullone ve Moore, 2000; Ma ve ark. 1996; Akt: Ma ve ark., 2000; Santor ve ark., 2000).

Ancak May ve ark. (1999) risk alma davranışı ve akran baskısını birlikte inceledikleri çalışmalarında cinsiyetin anlamlı bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Sadece risk alma davranışı açısından bakıldığında da erkeklerin kızlardan daha fazla riskli davranışlara katıldıkları görülmektedir (Bayar, 1999; Gullone ve ark., 2000; Ma ve ark., 1996; Akt: Ma ve ark., 2000),).

Araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç da, ergenlerin akran baskısı düzeyleri ve okul başarıları arasında negatif yönde bir ilişkinin bulunmasıdır. Yani ergenlerin yaşadığı akran baskısı arttıkça okul başarıları

düşmektedir. Araştırmada elde edilen bu sonuç, daha önce bu konuda yapılmış araştırma sonuçlarına benzemektedir. (Mounts ve Steinberg,1995; Ma ve ark., 2000; Woodward ve Fergusson, 2000; Onwuegbuzie, 2001). Araştırmada, ergenlerin akran baskısı düzeylerine göre okul başarılarının farklı olduğu, ancak cinsiyetin bu değişimde etkili olmadığı bulunmuştur. Yani cinsiyetleri ne olursa olsun akran baskısı düzeyi düşük olanların orta ve yüksek olanlara göre okul başarıları daha yüksektir. Bu araştırmanın okul başarıları ile ilgili bulguları daha önce yapılan benzeri araştırmaların sonuçlarını destekler niteliktedir (Mounts ve Steinberg, 1995; Ma ve ark., 2000; Woodward ve Fergusson, 2000; Onwuegbuzie, 2001). Önceki araştırmalarda da cinsiyet açısından bir fark olmadığı belirtilmektedir.

Bu araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, ergenlik dönemindeki gençlerin yaşadıkları akran baskısının, riskli davranışlara katılımlarını ve okul başarılarını etkileyen önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Elde edilen bu sonuçlar, ülkemizde ergenlere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin planlanması açısından oldukça önemlidir. Özellikle ergenlere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde onların

'yaşayabilecekleri akran baskısı' düzeylerinin incelenmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çerçevesinde ergenler, akran baskısı ve sonuçları konusunda bilgilendirilmeli, olumsuz akran baskısına direnme yöntemleri öğretilmeli ve akranlardan alınan olumsuz sosyal desteğin olumluya yönlendirilmesi ve bunun yanısıra psikolojik danışmanlar ve ailelerden olumlu sosyal destek sağlamaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Ayrıca, psikolojik danışmanların öğretmenleri bu konuda bilgilendirmesiyle işbirliğine dayalı öğrenme yöntemleri kullanılarak ergenlerin yaşadıkları akran baskısını olumlu yönde kullanma

olanağı sağlanabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışma yapan araştırmacılara; ergenlerde akran baskısının, anne- baba tutumları, mesleki tercihler ve çeşitli kişilik özellikleri gibi değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alexander, C. S. ve ark.; (1990). A Measure of Risk Taking for Young Adolescents: Reability and Validity Assesments, **Journal of Youth and Adolescence**, 19 (6), 559- 569.
- Bayar, Nalan. (1999).; **Ergenlerde Risk Alma Davranışı: İçtepisellik, Aile Yapısı ve Demografik Değişkenler Açısından Cinsel Bir İnceleme**. Ankara: İ. U. Sosyal Bilimler Ens. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.).
- Brown, S. B., S. S. Feldman. Ve G. R. Elliott.; (1990). **At the Thersold: The Developing Adolescent**. Cambridge: Harvard Uni. Press.
- Clasen, D.R. ve B. B. Brown; (1985). The Multidimensionality of Peer Pressure in Adolescence, **Journal of Youth and Adolescence**. 14 (6), 451-468
- Cook, Dennis. ve J. Dayley.; (2001). Developmental Psychology- Student NetLetter, www.mc.maricopa.edu/academic/psychology/dev/fall99/peer_pressure. 18. 04. 2001
- Dacey, John. S. ve J. F. Travers.; (1996). **Human Development- Across the Life Span**. New York: Mc Graw Hill Pub, 3. Edition.
- Fidan, Nurettin.; (1996). **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Fischhoff, Baruch.,N.A.Crowell. ve M.Kipke; (1999). **Decision Adolescent Making – Implications for Prevention Programs**. Washington: National Academy Press.
- Foreman, Jamie.; (2001). Adolescence: Change and Continuity-Peer Pressure, [www.vahoo.com/bin/search?p=peer+pressure &y=v&e](http://www.vahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=v&e). 05. 02. 2001.
- Giordano, Peggy C.ve S.A. Cernkovich; (1993). The Family and Peer Relations of Black Adolescents, **Journal of Marriage & The Family**, 55 (2), 277-288.
- Gonzalez, J.T. ve ark.; (1994). Adolescents' Perceptions of Their Risk Taking Behavior, **Adolescence**, 29 (115), 701-709.
- Gullone, Eleonara ve Ark.; (2000). The Adolescent Risk-Taking Questionnaire: Development and Psychometric Evaluation, **Journal of Adolescent Research**, 15 (2), 231- 251.
- Gullone, E. ve S. Moore.; (2000). Adolescent Risk-Taking and 5 Factors Model of Personality, **Journal of Adolescence**, 23(4), 393-407.
- Helsen, Marianne., W. Vollebergh. ve W. Meeus.; (2000). Social Support from Parents and Friends and Emotional Problems in Adolescence, **Journal of Youth and Adolescence**, 29 (3), 319-335.
- Kasatura, İlkay. (1998). **Okul Başarısı'ndan Hayat Başarısı'na**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kirchler, E. ve ark.; (1993). **Adolescence and Its Social Worlds**. Hillsdale, USA: Lawrence, Erlbaum Associates, Ed: In Jackson, S.& Rodriquez-Tome, T
- Ma, Hing Keung. ve ark.;(2000). Parental, Peer and Teacher Influences on the Social Behavior of Kong Kong Chinese Adolescents, **Journal of Genetic Psychology**, 161 (1), 65-79.
- Ma, Hing Keung ve ark.;(2000). Parental, Peer and Teacher Influences on the Social Behaviour of Hong Kong Chinese Adolescent, **Journal of Genetic Psychology**, 161 (1), 65-79.

- May, David. C. J. D. Nichols. ve P. L. Eltzroth.; (1999). Risky Behaviors Among Adolescents in the Midwest: Personal Gratification or Peer Pressure?, **Paper Presented at American Educational Research Association**. Canada.
- Mounts, Nina, S. ve L. Steinberg.; (1995). An Ecological Analysis of Peer Influence on Adolescent Grade Point Average and Drug Use, **Developmental-Psychology**, 31 (6), 915- 922.
- Onwuegbuzie, Anthony J.; (2001). Relationship Between Peer Orientation and Achievement in Cooperative Learning-Based Research, **Journal of Educational Research**, 94 (3), 164- 171.
- Papalia, D.C., S.W. Olds ve R.D. Feldman.; (1998). **Human Development**. Boston: Mc Graw Hill.
- Pearl, R., T. Bryan ve A. Herzong.; (1990). Resisting or Acquiescing to Peer Pressure to Engage in Misconduct: Adolescents' Expectations of Probable Consequences. **Journal of Youth and Adolescence**, 19 (1), 43-45.
- Perry, Cheryl L.; (2000). Preadolescent and Adolescent Influences on Health, **Promoting Health: Intervention Strategies From Social and Behavioral Research**, Washington D.C: National Academy Press, 217-244.
- Pettit, Gregory. S. ve ark.; (1999). The Impact of After-School Peer Contact on Early Adolescent Externalizing Problems is Moderated by Parental Monitoring, Perceived Neighborhood Safety, and Prior Adjustment, **Child- Development**, 70 (3), 768-778.
- Ryan, Allison M.; (2000). Peer Groups As a Context for the Socialization of Adolescents' Motivation, Engagement and Achievement in School, **Educational Psychologist**, 35 (2), 101-112.
- Santor, Darcy. A., D. Messervey. Ve V. Kusumakar. ; (2000). Measuring Peer Pressure, Popularity, and Conformity in Adolescent Boys and Girls: Predicting School Performance, Sexual Attitudes, and Substance Abuse, **Journal of Youth and Adolescence**, 29 (2), 163-182.
- Santrock, J. W.; (1997). **Life-Span Development**. Chicago: Brow&Benchmark, Sixth Edition.
- Sim, TN.; (2000). Adolescent Psychosocial Competence- The Importance and Role of Regard for Parents, **Journal of Research on Adolescence**, 10 (1) 9-14.
- Smith, Marcus.L.; (2001) Adolescence: Change and Continuity-Peer Pressure, www.vahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=y&e. 05. 02. 2001.
- Vander- Zanden, James, W.; (1997). **Human Development**. New York: The Mc Graw-Hill Companies, INC, Sixth Edition,
- Woodward, L.J., ve Fergusson, D.M.; (2000). Childhood Peer Relationship Problems and Later Risks of Educational Underachievement and Unemployment, **Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines**, 41 (2), 191- 201.